Issue 14

2022

IJAR

ULUSLARARASI AFRO-AVRASYA ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF AFRO-EURASIAN RESEARCH

http://i-jar.org | http://dergipark.org.tr/ijar | info@i-jar.org

e-ISSN 2602-215X

Volume: 7

E-ISSN:2602-215X - *Haziran/June* - Sayı/Issue:14

ULUSLARARASI AFRO-AVRASYA ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF AFRO-EURASIAN RESEARCH

Sayı/Issue: 14
Haziran / June 2022

Sahibi / Owner
Doç. Dr. Hakan ARIDEMİR - Dumlupınar Üniversitesi / Türkiye
E–mail: hakanaridemir@gmail.com

Editör / Editor
Prof. Dr. Niyazi KURNAZ - Dumlupınar Üniversitesi / Türkiye
E–mail: nkurnaz@gmail.com
Doç. Dr. Hakan ARIDEMİR - Dumlupınar Üniversitesi / Türkiye
E–mail: hakanaridemir@gmail.com

Yayın Kurulu / Editorial Board
Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Carlos Flores JUBERÍAS - Universidad de Valencia /Spain
E–mail: carlos.flores@uv.es
Prof.Dr. Anđela Jakšić- STOJANOVIĆ - University Donja Gorica / Montenegro
E–mail: andjela.jaksic@udg.edu.me
Assoc. Prof. Dr. Nelya Yu. POTAPOVA-University of World Economy and Diplomacy /Uzbekistan
E–mail: nelly70@bk.ru
Asst. Prof. Dr.Mariya BAGASHEVA– South-West University "Neofit Rilski" /Bulgaria
E–mail: m_bagasheva@abv.bg
Asst. Prof. Dr. Hary FEBRIANSYAH - School of Business and Management, ITB / Indonesia
E–mail: hary@sbm-itb.ac.id

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Managing Editor
Doç. Dr. Adil AKINCI – Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi / Türkiye
E–mail: adil.akinci@bilecik.edu.tr

Dergi Sekretaryası / Secretary of Journal
Arş.Grv. Ramazan GÜREŞÇİ – Dumlupınar Üniversitesi / Türkiye
E–mail: alikestane@kilis.edu.tr

Kapak Tasarımı/Cover Desing
Arş.Grv. Kübra ÇİÇEKLİ/ Mardin Artuklu Üniversitesi / Türkiye

Dizgi/Typesetting
Yasin ÇELEBİ-LAKE ARTDESIGN

İngilizce Editör/English Editor
Dr. Eren AKDAĞ

Yazışma Adresi / Correspondence Address
Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi
Büyükdere Mh. Kırklar Sk. Yalçın Apt. No:18 D:5 Sarıyer/İSTANBUL
info@i-jar.org - http://i-jar.org - http://dergipark.gov.tr/ijar

DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Akmatali ALIMBEKOV	*Kyrgyz-Turkish Manas University*
Prof. Dr. Ali KARTAL	*Anadolu Üniversitesi*
Prof. Dr. Ali ARI	*Marmara Üniversitesi*
Prof. Dr. Ann Marie Bissessar	*University of the West Indies*
Prof. Dr. Arzu ARIDEMİR	*İstanbul Üniversitesi*
Prof. Dr. Assem Abdel FATTAH	*Minia University*
Prof. Dr. İbrahim TAŞ	*Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi*
Prof. Dr. Jose' R. Pires Manso	*Universidade da Beira Interior*
Prof. Dr. Metin Kamil ERCAN	*Gazi Üniversitesi*
Prof. Dr. Ramazan AKTAŞ	*TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi*
Prof. Dr. Ricardas BARTKEVICIUS	*Vilnius Pedagogical University*
Prof. Dr. Bilhan KARTAL	*Anadolu Üniversitesi*
Prof. Dr. Dick NG'AMBI	*University of Cape Town*
Prof. Dr. Fadil HOCA	*International Vizyon University*
Prof. Dr. Gulnar NADIROVA	*Al-Farabi Kazakh National University*
Prof. Dr. H. Mustafa PAKSOY	*Kilis 7 Aralık Üniversitesi*
Prof. Dr. Hakan ÇETİNTAŞ	*Balıkesir Üniversitesi*
Prof. Dr. İbrahim ERDOĞAN	*Muş Alparslan Üniversitesi*
Prof. Dr. Mehmet ERDEM	*Fırat Üniversitesi*
Prof. Dr. Mehmet YÜCE	*Uludağ Üniversitesi*
Prof. Dr. Musa MUSAI	*International Vizyon University*
Prof. Dr. Seval Kardeş SELİMOĞLU	*Anadolu Üniversitesi*
Prof. Dr. Selehattin KARABINAR	*İstanbul Üniversitesi*
Prof. Dr. Yusuf DOĞAN	*Cumhuriyet Üniversitesi*
Prof. Dr. Zoran FILIPOVSKI	*International Vizyon University*
Prof. Dr. Anđela Jakšić- STOJANOVIĆ	*University Donja Gorica*
Prof. Dr. Yusuf GÜMÜŞ	*Dokuz Eylül Üniversitesi*
Doç. Dr. Ceenbek ALIMBAYEV	*Kyrgyz-Turkish Manas University*
Doç. Dr. Nazım CAFERSOY	*Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi*
Doç. Dr. Elena MIHAJLOVA	*Ss. Cyril and Methodius University*
Doç.Dr. Nelya Yu. POTAPOVA	*University of World Economy and Diplomacy*
Doç. Dr. Elmira ADİLBEKOVA	*Ahmet Yassawi University*
Doç. Dr. Kalina SOTIROSKA	*International Vizyon University*
Doç. Dr. Meral BALCI	*Marmara Üniversitesi*
Doç. Dr. Nagy HENRIETTA	*Szent István University*
Doç. Dr. József KÁPOSZTA	*Szent István University*
Doç. Dr. Adil AKINCI	*Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi*
Doç. Dr. Arzu AL	*Marmara Üniversitesi*

*Her hakkı saklıdır. Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi yılda iki kez yayınlanan Uluslararası **Bilimsel Hakemli** bir dergidir. Bu dergide yayınlanan makalelerin bilim ve dil bakımından sorumluluğu yazarlara aittir. Dergide yer alan makalelerdeki görüş ve düşünceler yazarların kişisel görüşleri olup, hiçbir şekilde Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi'nin görüşlerini yansıtmaz. Dergide yayınlanan makaleler kaynak gösterilmeden kullanılamaz.*

All rights reserved. International Journal of Afro-Eurasian Research (IJAR) is an International Scholarly -Peer Reviewed- Journals and published biannually. Authors are responsible for the content and linguistic of their articles. Articles published here could not be used without referring to the Journal. The opinions in the articles published belong to the authors only and do not reflect those of International Journal of Afro-Eurasian Research.

Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi

İndeksler

Indexing

index international copernicus master ile ilgili görsel sonucu

https://dbh.nsd.uib.no/publiseringskanaler/erihplus/periodical/info?id=493517

DergiPark AKADEMİK 58ea03943529b.jpg 598099aa90bf2.jpg

58e8b47dbac6e.png ISI INTERNATIONAL Scientific Indexing

58e2487f1d7bb.png 58e25cfda3b0a.jpg 58f0ad9a3c88a.png

590312d61f2f4.png JOURNAL FACTOR

SIS Scientific Indexing Services APP.png

OpenAIRE ECONBIZ Find Economic Literature.

IIJIF AcademicKeys UNLOCKING ACADEMIC CAREERS EZB Electronic Journals Library

All rights reserved. International Journal of Afro-Eurasian Research (IJAR) is an International refereed journal and published biannually. Authors are responsible for the content and linguistic of their articles. Articles published here could not be used without referring to the Journal. The opinions in the articles published belong to the authors only and do not reflect those of International Journal of Afro-Eurasian Research.

Dergi Ana Sayfası
Hakkında
Amaç ve Kapsam
Makale Gönder
Dergi Kurulları
Yazım Kuralları
Etik İlkeler ve Yayın Politikası
Ücret Politikası
Dizinler
Arşiv
İletişim

Yazarlara Bilgi
Hakkında
Amaç ve Kapsam
Yayın İlkeleri
Yazım Kuralları
Değerlendirme Süreci
Yayın Etiği ve Kötüye Kullanım Beyanı
İntihal Engelleme
Açık Erişim Politikası
Yayın Ücreti
İndeksler

ULUSLARARASI AFRO-AVRASYA ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF AFRO-EURASIAN RESEARCH 2022-2
E-ISSN:2602-215X - *Haziran/June* - Sayı/Issue:14

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

1. Modernite Çerçevesinde Türk-İran İlişkileri (1923-1936)

Ali TAMAHKAR……..……1-10

2. AB ve NATO Üyeliğinin Üç Baltık Ülkesine Getirdikleri

Meral BALCI.....11-17

3. Enerji İş Birliği Potansiyeli Açısından Türkiye-Hırvatistan İlişkileri

Hasan DURAN, Marko ŠAPİNA...……18-39

4. Türkiye-Birleşik Krallık İlişkilerinin Politik Ekonomisi: Yeni Serbest Ticaret Anlaşması

Aybaniz SHAHMAROVA...……...40-61

5. Türkiye'de Mali İllüzyon

Mert BİÇER, Güner TUNCER……..…….62-76

6. Covıd-19 Pandemisinin Finansal Piyasalar Üzerindeki Etkisi: Borsa İstanbul Örneği

Esra KARPUZ, Yasemin Deniz KOÇ..……..77-89

7. Pay Piyasalarında Sürü Davranışı: Borsa İstanbul Örneği

Büşra ARIKAN, Sibel ÇAPRAZ……..……90-104

8. Yabancı Dil Eğitiminde Dönüştürücü Öğrenme Etkinlikleri ile Öğrencilerin Bakış Açısı Dönüşümlerinin İncelenmesi: Nicel Bir Araştırma

Eren AKDAĞ KURNAZ...……...……...…….……105-128

ULUSLARARASI AFRO-AVRASYA ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF AFRO-EURASIAN RESEARCH (IJAR)
E-ISSN 2602-215X
VOLUME 7- ISSUE 14- JUNE 2022 / CİLT 7 – SAYI 14 – HAZİRAN 2022

AB VE NATO ÜYELİĞİNİN ÜÇ BALTIK ÜLKESİNE GETİRDİKLERİ

Meral BALCI
mbalci@marmara.edu.tr
ORCID: 0000-0003-3638-5339

Araştırma Makalesi
Research Article

Geliş Tarihi
Received: *12 Nisan 2022*

Kabul Tarihi
Accepted: *02 Haziran 2022*

WHAT EU AND NATO MEMBERSHIP BRINGS TO THE THREE BALTIC COUNTRIES

ÖZ *Coğrafyaları, büyüklükleri, ekonomik yapıları, kalkınmaları ve demografileri açısından büyük benzerlikler gösteren ve Baltık Devletleri olarak nitelenen Estonya, Litvanya ve Letonya, uzun yıllar egemenliği altında yaşadıkları Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla, kendilerini Batı sisteminin yanında, onun bir parçası olarak konumlandırmışlardır. Bu devletler ekonomik, kültürel ve siyasal yapılarını Avrupa Birliği'ne üye olarak yeniden konumlandırırken, askeri ve güvenlik yapılarını NATO üyeliği yoluyla belirlemişlerdir. Bu üç Baltık Devleti tüm yapılarıyla Batılı sisteme entegre olurlarken bazı zorluklarla karşılaşacakları öngörülmüştür. Bundan dolayı, uyum çalışmaları her bir devlette farklı seviyelerde güçlük ve engellerle karşılaşmıştır. Bu sebepledir ki, her iki yapıya dahil olmanın değişik sonuçları da ortaya çıkmıştır. Her bir devletin farklı dinamiklerinin olduğu ve tek isim ile anılmalarına rağmen, bu üç ülkede entegrasyon tamamlandığında benzer sonuca varılamadığı da görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, AB ve NATO üyeliklerinin bahsedilen devletlerde ekonomik, kültürel, siyasal ve askeri alanlarda ne gibi olumlu-olumsuz gelişmelere yol açtığının incelenmesidir.*

Anahtar Kelimeler: Baltık Devletleri, AB, NATO, Üyelik

ABSTRACT *Showing great similarities in terms of their geography, size, economic structure, development and demography, Estonia, Lithuania and Latvia, which are called the Baltic States, have positioned themselves on the side of the Western system, as a part of it, with the collapse of the Soviet Union, under whose rule they lived for many years. While restructuring their economic, cultural and political structure as members of the European Union, these states have determined their military and security structure as members of NATO. It was clear that while these three Baltic States were integrating into the Western system with all their structures, they would naturally face some difficulties. Therefore, adaptation studies have encountered different levels of difficulties and obstacles in each state. For this reason, there were different consequences of being involved in both structures. It is also seen that although each state is referred to by one name and has different dynamics, similar conclusions cannot be reached when integration is completed in these three countries. The purpose of this study is to examine the "positive and negative" developments in the economic, cultural, political and military fields of the EU and NATO memberships in the mentioned states.*

Keywords: ***Baltic States, EU, NATO, Membership***

GİRİŞ

Baltık Denizi kıyısında yer alan, gerek coğrafi, gerekse tarihi bağları olan üç bağımsız cumhuriyetten oluşan Estonya, Litvanya ve Letonya, literatürde genel olarak Baltık Devletleri olarak adlandırılmaktadırlar. Ancak bu adlandırma, senelerce sadece sözü edilen devletler ile sınırlıyken, günümüzde Soğuk Savaş sonrasında bölgede gelişen jeopolitik dalgalanmalara karşı işbirliği oluşturabilmek için, 1992'de kurulmuş olan "Baltık Denizi Devletleri Konseyi" olarak da kullanılmaktadır. Soğuk Savaş'ın bitişiyle, Aralık 1991'de, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının hemen öncesinde, 1991 yılında bu üç Baltık ülkesi bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra kurulan Bağımsız Devletler Topluluğuna üye olmak istemeyen Baltık devletleri arasında, kendilerini nerede konumlandıracakları konusunda soru işaretleri oluşmuştur. Bu kafa karışıklığı 2004 yılında Avrupa Birliği'ne, 2005'te ise NATO'ya üye olmalarıyla son bulmuştur.

Avrupa Birliği'nin üyeliğini elde etmek isteyen ve ilk olarak Mayıs 1992'de Avrupa Birliği'yle Ticaret ve Ekonomi İş birliği Antlaşması imzalayan Baltık ülkelerinin bu kararı vermelerinde Avrupa Birliği'nin ekonomik yapısının etkili olduğu söylenebilir. Genel olarak baktığımızda, Baltık Ülkeleri arasında, Avrupa Birliği'ne üye olunması sonucunda iç sorunların bir uzantısı olan ekonomik sorunların çözüleceği, dış politikada ise Rusya'nın baskıcı tutumu karşısında NATO'nun şemsiyesi altına girerek dış sorunlarına çözüm bulunabileceği görüşü hakim olmuştur (Balcı, 2002: 21).

BALTIK ÜLKELERİNİN AB VE NATO'YA ÜYELİK SÜREÇLERİ

Baltık ülkeleri, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra kurulan Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT) üye olmamış ve yönünü Avrupa Birliği ve NATO'nun bulunduğu Batı toplumuna çevirmiştir. Ancak, batılı değerleri benimsemeye çalışan Baltık ülkelerine baktığımızda bunun kolay olmadığını 1999 yılında Estonya Dışişleri Bakanı Thomas H. Ilves'in Avrupa Genişlemesini ve Estonya'nın ulus kimliğiyle ilgili verdiği demeçten anlıyoruz. Bu demeçte; Baltık ülkelerinin AB üyeliğine davet edildiklerini ve üye olduktan sonra da karşılaştıkları en büyük zorluğun ön yargıları kırmak olduğu belirtiliyordu (Demirtaş, 2020: 85).

1993 Kopenhag Zirvesiyle beraber Avrupa Birliği'ne üyelik sürecine dahil olacak devletlerin entegrasyonunu sağlıklı bir şekilde sürdürmek amacıyla yeni bir Avrupa Genişleme Politikası benimsenmişti. Yeni oluşturulan genişleme politikasının sonucunda, kriterlerden üç kavram ısrarla vurgulanmaktaydı. Üyelik başvurusunda bulunacak devletler, kurumlarını Avrupa Birliği'nin siyasi yapısına uygun olacak şekilde düzenleyeceklerdi. Bunu siyasi kriterler, hukukun üstünlüğü, ifade özgürlüğü ve azınlıkların korunması şeklinde özetleyebiliriz. Ekonomik kriterler ise, aday ülkelerin sağlıklı işleyen serbest piyasa ekonomisine sahip olmaları gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Avrupa Birliği üyelik sürecine dahil olmak isteyen Baltık ülkeleri siyasi ve ekonomik reformlarını hızlandırmıştır.

1997 yılında Lüksemburg Zirvesi kararları sonucunda AB'nin genişleme sürecinin yönü belirlenmişti. Zirvede alınan kararlarla birlikte 5 Orta ve Doğu Avrupa devleti (Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Polonya, Estonya) üyelik müzakereleri sürecine dahil edilecekti. Diğer 5 Orta ve Doğu Avrupa Devleti ise (Slovak Cumhuriyeti, Romanya, Bulgaristan, Litvanya ve Letonya) bu süreçte üyelik müzakereleri için hazır olacaklardı (Aleksandraviciute, 2006: 34-40).

Bu noktadan hareketle, Baltık ülkelerinin bağımsızlıklarını elde ettikten sonra ilk olarak demokratik rejimlerin tesisi yönünde çaba sarf ettikleri görülmüştür, Estonya'nın 1992 yılında parlamenter rejime geçmesi örneğinde olduğu gibi. 1992 yılında hem devlet başkanını belirlemiş hem de ilk defa çok partili

seçime gidilmiştir. Böylece Batı değerleriyle tanışan Estonya, Batı ülkeleriyle diplomatik temaslarda bulunmaya başlamıştır. Bunun sonucunda BM'ye üye olan Estonya, başta Avrupalı devletlerle ilişkilerini geliştirmenin yanı sıra, Rusya'yla da iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Estonya, kurumlarını Batı değerlerine entegre etmiş ve daha öncesinde Avrupa Güvenlik Teşkilatı ve İş birliği Teşkilatına (AGİT) ve Avrupa Konseyine (AK) dahil olmuştu. 1993 yerel seçimlerinin sonucunda Estonya devlet başkanı Mart Laar, Avrupa Birliğiyle entegrasyon sürecinin devam etmesi yönünde görüş bildirmişti. Bununla beraber Bağımsız Devletler Topluluğuyla dengeli bir ilişki sürdüren Estonya, 1993 yılından itibaren gitgide Batıyla ekonomik ve siyasi açıdan entegrasyonu devam ettirmiştir (Eravcı, 2020: 716-717).

AB'nin Baltık ülkeleriyle 1994 yılında imzaladığı Serbest Ticaret Antlaşmasının sonucunda, Baltık ülkeleri, Avrupa topluluğu kuralları temelinde sanayi ürünlerinde serbest ve ayrımcı olmayan rekabeti gerçekleştirmekle yükümlü olacaklardı. Baltık ülkeleriyle yapılan Avrupa Antlaşmaları, parafe edildikten sonra 12 Nisan 1996'da imzalandı. Bu imzalanan antlaşmalarının temel hedefi malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımı ilkesini gerçekleştirmekti. Bu antlaşmalar yürürlüğe girmeden üç Baltık ülkesi Avrupa Birliği'ne üyelik sürecine dahil olmak için üyelik başvurusunda bulundular. Baltık ülkeleri Avrupa Antlaşmalarını imzalamaları nedeniyle birliğin üyelik sürecine dahil oldular (Aleksandraviciute, 2006: 43-44).

Baltık ülkelerinin üyelik yolculuğu, Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde bulunan diğer ülkelerden birçok yönden farklılık göstermekteydi. Sovyetler Birliğinden bağımsızlıklarını kazanana kadar serbest piyasa ekonomisine ve demokratik kurumlara sahip olmayan Baltık ülkeleri, bağımsızlıklarını kazandıktan itibaren AB üyelik süreciyle beraber hem ekonomik ve hem de siyasi alanda reformları uygulamak zorunda kalacaklardı. Baltık ülkeleri serbest piyasa ekonomisini ve demokratik kurumların tesisi için çaba gösterirken, 1997 yılı itibariyle Avrupa Birliği Müktesebatı sonucunda Baltık Devletleri kanun yapmada Avrupa Birliği'nin kriterlerini göz önüne almak yükümlülüğündeydi. Bağımsızlıklarını kazanmalarından itibaren Baltık ülkelerinde bulunan sivil toplum kuruluşları da AB'yle başlatılacak üyelik müzakerelerinin başlatılmasını istiyordu. AB Komisyonuna baktığımızda ise Baltık ülkelerinde bulunan sivil toplum kuruluşlarının rolünü arttırılması yönünde görüş belirtiyordu (Spurga, 2007: 62-63).

15 Ocak 2002 yılında üç Baltık ülkesi lideri AB ve NATO üyelik süreçlerini değerlendirmek ve Avrupa Genişlemesiyle ilgili kendi görüşlerini belirtmek amacıyla toplandı. Bu toplantı sonucu üç Baltık ülkesi lideri ortak bir mesaj yayınlayarak iş birliği ve birlik içinde olduklarını bütün dünyaya ilan ettiler. Liderlerin vurguladıkları bir diğer noktaysa tarih boyunca Baltık ülkelerinin, geçmişte ve günümüzde ülkelerinin inşası ve Avrupa'yla entegrasyonu gibi benzer amaçları olduğuydu (Balcı, 2002: 26).

Rusya ve Baltık ülkeleri arasındaki ilişkilerin kırılma noktasının Litvanya, Letonya ve Estonya topraklarında bulunan Rus ordusunun çıkarılması konusunda gündeme gelmiştir. Bunun sonucunda Baltık ülkelerinde 1993 ve 1994 yılından itibaren Baltık ülkelerinden Rus askeri gücünün çıkarılması sonucunda Litvanya, Letonya ve Estonya dış politikada yönlerini doğrudan Batı devletlerine çevirmişlerdir. Bu tarihten itibaren de Baltık ülkeleri ve Batı arasında ilişkilerin yönü geri dönülemez bir konuma gelmiştir (Miniotaitė, 2011: 105).

Sonuç olarak siyasi entegrasyonun yanında Baltık ülkeleri Rusya'ya karşı bir savunma şemsiyesinin içinde bulunma ihtiyacını görmüşlerdir. Bunun sonucunda Baltık ülkelerinden Litvanya 1994 yılında NATO'ya üyelik başvurusunda bulunmuştur. Bu başvuruyla birlikte Litvanya, ordusunu NATO'nun ihtiyaçlarına göre

modernize etmiş ve 2004 yılında diğer iki Baltık ülkesiyle beraber (Letonya, Estonya) NATO'ya dahil olmuşlardır. Üç Baltık devletinin açısından baktığımızda, NATO ve Avrupa Birliği'ne üyelikleri sonucunda Rusya'nın Baltık ülkelerinin iç işlerine karışması engellenecekti (Aleksandraviciute, 2006: 99).

BALTIK ÜLKELERİNİN NATO VE AB'YE ÜYELİKLERİNE KARŞI RUSYA'NIN YAKLAŞIMI

Asırlardan beri Baltık Denizi Rusya için bir çıkış kapısı olmuştu. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra ortaya çıkan durumda Rusya Baltık ülkelerinin muhtemel NATO üyeliğine karşı bir endişesi vardı. Bunun sonucu olaraksa Rusya, Mayıs 1992 yılında bir askeri doktrin benimsemişti. Rusya bölgede etkisini sürdürmek istemesine rağmen, Baltık ülkelerinin aldığı siyasi kararlara müdahale etmekten kaçınmıştır. Sovyetlerin dağılmasıyla beraber Rusya, bölgedeki konumunu güçlendirmek için Baltık ülkelerine ambargo uygulamamış ve Baltık ülkeleriyle ikili diyalog yoluyla anlaşma yolunu tercih etmiştir (Balcı, 2002: 27-28).

Bununla birlikte Rusya, eski Sovyet Cumhuriyetleri'nde yaşayan Rus azınlık konusunda hassas davranmıştır. Sovyetler Birliği'nin uyguladığı Ruslaştırma politikası sonucu Baltık ülkelerine de hatırı sayılır bir Rus nüfus yerleştirilmişti. Baltık ülkelerinde yaşayan Rus azınlığa Estonya'nın özelinde baktığımızda Rusya'nın ikili ilişkilerini doğrudan etkileyen faktörlerin başında gelmekteydi. Baltık ülkeleri bağımsızlıklarını kazandıktan sonra Rusya, bu ülkelerde yaşayan Rus azınlık kanalıyla Estonya'nın iç işlerine karışmaya çalışmıştır. Bunun sonucunda Estonya, Rusya'nın bu tutumu karşısında Rusya'ya karşı bir kalkan görevi görecek oluşumlarla iş birliği temelli ilişkilerin oluşturulma gayretine girmiştir. 1991 yılından itibaren Avrupa topluluğuyla diplomatik ilişkilerini başlatma kararını alan Estonya, 1992 yılında toplulukla ticaret ve iş birliği antlaşması imzalamıştır. Estonya bu tarihten itibaren Batı yanlısı bir dış politika çizgisi takip etmiştir (Eravcı, 2020: 716).

Litvanya'nın Sovyetler dağıldıktan sonra Batı'yla entegrasyonu, diğer Baltık ülkelerinde olduğu gibi 27 Ağustos 1991 yılında başlamıştır. Litvanya, her fırsatta Batı değerlerine bağlı olduğunu ve bu çerçevede Hristiyan toplumunun bir parçası olduğunu dile getirmiştir. Bunun sonucu olarak Avrupa Topluluğu, diğer Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden farklı olarak Baltık ülkelerinle Ortaklık ve İş birliği Antlaşmaları imzalamıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucu Batı kurumlarını ve ekonomik yapısını Batıya entegre etmek isteyen Baltık ülkeleri Avrupa Birliği tarafından ekonomik ve siyasi desteği almak için yoğun çaba göstermiştir. Bunun sonucu olarak Litvanya Ağustos 1991 yılında Avrupa Birliği'yle ilişkilerini başlatmıştır. Genel olarak Litvanya'nın AB'yle ilişkilerine baktığımızda Litvanya'nın hedefinin başlangıçtan itibaren AB ile entegrasyon olduğu anlaşılmaktadır. AB'yle hedeflenen entegrasyon süreci üç farklı antlaşmadan oluşmaktadır ki bu antlaşmalardan ilki, Ekonomik ve Ticaret İş birliği Antlaşmasıydı (Aleksandraviciute, 2006: 66-67).

Baltık ülkelerinden bir diğeri olan Letonya'da, bağımsızlığını kazandıktan sonra diğer Baltık ülkelerine benzer sorunlar yaşamıştır. Letonya'da yaşayan Rus azınlığın dış politikaya etkisi Rusya'nın Letonya'ya yaklaşımını doğrudan etkilemiştir. Letonya 1990 yılında Sovyetler Birliğinden ayrıldıktan sonra dış politikada iki temel hedefi vardı. Birincisi Rus azınlığı ülke dışına çıkarmak ve Rusya'yla ilişkilerini olumlu bir düzeyde tutmaktı. Rusya'nın, Letonya'da yaşayan Rus azınlık konusunu gündemde tutmaya çalışması, Letonya tarafından her fırsatta reddedilmiştir. Letonya, Rusya'nın baskısına karşılık Rus ordusunu ülkeden çıkarmakla birlikte dış politikada yörüngesini NATO ve AB'nin başını çektiği Batı Bloğuna çevirmiştir. Bu durumun sonucunda Letonya'da diğer Baltık ülkeleri gibi NATO şemsiyesi altında dış güvenliğini Rus baskısı karşısında koruyacağını düşünmüştür. Fakat bu durum Rusya'nın Letonya üzerindeki baskısını daha da arttırmıştır (Demirtaş, 2020: 89).

Rusya açısından, üç Baltık ülkesinin NATO ve AB'ye üyeliği güvenlik boyutunun dışında ekonomik boyutu da önem arz etmekteydi. Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla beraber Rusya'nın eski Sovyet ülkelerinden Baltık ülkeleri ticari partnerlerinden biri haline gelmişti. Bu üç Baltık ülkesinin Rusya'yla karşılıklı ticari bağımlılık ilişkisi sonucunda Rus ekonomisi, Baltık ülkelerinin muhtemel AB üyeliği karşısında kötü etkilenecekti. Baltık ülkelerinin AB'yle olan ekonomik, siyasi entegrasyonu sonucunda Rus mallarına gümrük tarifesi uygulanacaktı. Finlandiya, İsveç ve Avusturya'nın AB'ye üyelikleri sonucunda Rus ticareti minimum düzeyde etkilenmişti. Fakat Baltık ülkelerinin Avrupa Birliğine üyelikleri sonucunda Rus malları Baltık ekonomi pazarına giremeyecekti (Aleksandraviciute, 2006: 103-104).

BALTIK ÜLKELERİNİN EKONOMİK VE SİYASİ ENTEGRASYONUNUN SONUÇLARI

Üç Baltık ülkesinin AB'yle olan üyelikleriyle beraber siyasi, ekonomik ve güvenlik alanlarında Batı toplumuyla bir harmoni içinde hareket etmek niyetindeydiler. Bunun birinci nedeni yıllarca merkezi Sovyet ekonomisinin olumsuz etkilerinden kurtulup, liberal ve piyasa ekonomisine geçmek istiyorlardı. Fakat Baltık ülkeleri bağımsızlıklarına ve uluslar üstü ilişkilerde zarar verecek ilişkilerde tekrardan bulunmak istemiyordu. Bu nedenle Baltık ülkeleri AB'yle olan entegrasyonda birtakım sıkıntılar çekmişlerdir. Fakat Avrupa Komisyonunun birlikte yer alan küçük ülkelerin çıkarlarını gözettiği şeklinde algısına karşın Baltık ülkeleri AB Komisyonun gücünü azaltacak oy hakkını kullanamıyordu (Kerikmäe, Chochia ve Atallah, 2018: 9).

2004 yılından beri AB üyesi olan Litvanya özelinde AB'yle olan entegrasyonun sonuçlarını baktığımızda, AB'nin ekonomik politikalarını uygulamakta olduğu görülmekte. Litvanya, AB üyeliği sebebiyle, AB'nin uyguladığı anti damping ve sübvansiyon karşıtı politikalarını uygulamaya başlamıştır. Ekonomik eksende ele aldığımız vakit AB üyesi devletlerin uyguladığı ithalat politikalarını Litvanya'nın da uygulamaya başladığını görüyoruz. Litvanya'nın 2004 yılında AB'nin kuruluş felsefesinde yer alan mal, hizmet, emeğin serbest dolaşımı ilkesine istinaden Litvanya'ya birliğe üyeliğinden itibaren işçilerin serbest dolaşımı ve bazı ülkelere kabotaj gibi konularda AB tarafından belli bir süre tanınmıştır. Litvanya'ya Avrupa Ekonomik Alanı olarak adlandırılan (AEA) içinde sürdürülen ticari faaliyetlerde gümrük vergisi uygulanmamaktadır. Litvanya'nın AB dışı devletlere uyguladığı vergi oranının genel ortalaması da %4,2 civarındadır (KFA Fuarcılık, Global Fair Agency, 2020: 33). Litvanya'nın, AB'ye olan üyeliğinde kısa ve orta dönem olmak üzere gerçekleştirmek zorunda olduğu AB kriterleri vardı. Bu kriterlere özelleştirme, bankacılık ve medeni kanunun tekrardan düzenlemesi şeklinde sıralayabiliriz. Litvanya, AB yasalarına göre düzenlediği yargı sistemiyle beraber mahkeme sistemi tekrardan oluşturulmuştur. Bu oluşturulan sisteme ek olarak Litvanya'da AB yasalarına uyumlu yeni bir Medeni Kanun kabul edilmiştir. Baltık ülkelerinden Litvanya özelinde baktığımızda AB üyeliğiyle beraber devletin ekonomiye müdahalesi sınırlandırılmıştır. Ekonomideki bu özelleştirmelere ve serbest piyasa ekonomisinin dinamikleri oluşturulmasına rağmen, Litvanya'da işsizlik oranının yüksek olması ve iş gücü konusunda yapısal sorunlar baş göstermiştir. Litvanya'nın AB'yle birlikte gerçekleştirdiği bir diğer konuysa AB'nin temel ilkelerinden biri olan piyasa mallarının serbest dolaşımı ilkesi gerçekleştirilmişti (Balcı, 2002: 67-68).

NATO'ya üyelik için, Kuzey Atlantik Antlaşması 2004 yılında Estonya Parlamentosu tarafından onaylanmıştır. AB'ye üyeliğin ardından Estonya'nın NATO üyeliği karar alıcı merciler dışında toplum nezdinde de kabul görmüştür. Estonya toplumu tarafından NATO'ya üyeliği genel bir kabul gördüğünü üyelikten itibaren yapılan kamuoyu anketlerine yansımıştır. Estonya merkezli "Yoklama Merkezi Faktum" yaptığı anket çalışması sonucunda %83 oranında Estonya toplumu tarafından NATO üyeliğinin olumlu bir şekilde karşılandığı belirtilmiştir (Eravcı, 2020: 721).

Litvanya, Estonya ve Letonya'nın AB üyeliğinin ardından oluşan ekonomik entegrasyonu anlatan "Baltic Development Forum" raporu, tüm entegrasyon sürecini analiz ettiğinden önemlidir. Üç Baltık ülkesinin ekonomik durumunu özetleyen bu rapora göre, üç Baltık ülkesi de ekonomik açıdan AB'yle ekonomik ve siyasi entegrasyonun sonucunda, ekonomik büyüme açısından ciddi yol kat etmiştir. Ancak bu büyümeye karşın, Baltık ülkeleri yapısal zorluklar, yaşlanan nüfus ve uzun dönem için gerçekleştirmek zorunda olduğu mali hedeflerin baskısı gibi konularda hala ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. Baltık ülkeleri bu ekonomik zorlukların karşısında, birtakım önlemler alıp, ekonomi için önceliğini bu önlemleri gerçekleştirmeye ayırmıştır. Bu önlemlerin başında; Baltık ülkelerinin AB'yle bölgesel entegrasyonun güçlendirilmesi, Baltık ülkeleri arasında ortak bir söylevin oluşturulup bölgesel ve global düzeyde hareket edilmesi, son olarak ekonomik düzeyde oluşan sorunlara karşın iç siyasi önlemlerin alınması. Ekonomide izlenecek bu politikalar AB üyeliğiyle birlikte ortaya çıkan sorunlara karşın bir önlem niteliği taşımaktaydı (Skilling, 2018: 16).

SONUÇ

Sovyetler Birliği'nden ayrılarak bağımsızlıklarını kazanan Baltık ülkeleri, siyasi ve askerî açıdan yönünü Batı'ya çevirmiştir. Bunun başlıca nedenleri yakından incelendiğinde Baltık ülkelerinin Sovyetler Birliği'nin hantal ekonomik yapısından etkilenerek "büyük zararla" çıktıkları görülmektedir. Üç Baltık ülkesi de 1992 yılından itibaren Avrupa Birliği ile ilişkileri başlatmış ve bunun sonucunda yörüngesini siyasi, ekonomik ve güvenlik açısından AB ve NATO'ya çevirmiştir. Sovyetler Birliği'nin ardılı Rusya'ya karşı bir güvenlik şemsiyesi içinde bulunmak isteyen Üç Baltık ülkesi bu hedeflerini NATO'ya 2004 yılında üye olarak gerçekleştirmişlerdir. Üç Baltık ülkesinin Avrupalılık kimliği bir tartışma konusu olmuş ve Avrupa Birliği'yle olan entegrasyon sürecini sancılı bir şekilde geçirmiştir. Entegrasyonun sancılı ve zor geçmesinin önemli sebeplerinden biri, Baltık ülkelerinin her ne kadar Avrupalılık kimliğini benimsediklerini söyleseler de, toplum gözünde bunun karşılığının tartışmalı olmasıdır.

AB açısından bir diğer sorun Baltık ülkelerinde yaşayan Rus nüfusun varlığıydı. Üç Baltık ülkesinde yaşayan Rus azınlığın durumu büyük bir tartışma konusu olmuştur. Baltık ülkeleri açısından Rus azınlığın varlığı büyük bir sorun teşkil etmekteydi. 2004 yılından itibaren Baltık ülkelerindeki ekonomik durum dikkatli incelendiğinde ekonomik büyümede ilerleme kaydedilmiş ve AB'nin ön gördüğü ilkelerden olan serbest piyasa ekonomisi, özelleştirmeler ve mal, hizmet, iş gücünün serbest dolaşımı gibi konularda kayda değer ilerlemeler sağlamışlardır. Bununla birlikte, AB'yle beraber gelen rekabetçi ekonominin iyi işlememesi ve yaşlanan nüfus gibi sorunlar baş göstermeye başlamıştır. Bu durum karşısında Baltık ülkelerinin gösterdiği reaksiyon önemli olmakla beraber Baltık ülkelerini AB, Rusya ve NATO üçgeninde algılamak gereklidir.

KAYNAKÇA

ALEKSANDRAVİCİUTE, E. (2006). *Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Litvanya*, (Yayımlanmamış yüksek Lisans tezi, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

BALCI, M. (2002). *Comparative Analysis of Baltic States' Membership to the EU,* (Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Avrupa Topluluğu Enstitüsü, İstanbul.

DEMİRTAŞ, İ. (2020). *Baltık Ülkelerinin AB'ye Entegrasyon Sürecinde Rusya Faktörü*, (Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ERAVCI, A. (2020). Estonya Tarihinin Güncel Eston Dış Politikası Etkisi, *Academic Social Resources Journal 5(19),* 710-724.

KERİKMÄE, T., CHOCHİA, A. ve ATALLAH, M. (2018). The Baltic States in the European Union, *Oxford Research Encyclopedia of Politics,* 1-27. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication /324945358_The_Baltic_States_in_the_European_Union

KFA Fuarcılık, Global Fair Agency. (2020). *Yeni Normale Göre Baltık Bölgesi Raporu, Litvanya, Letonya, Estonya.* Erişim adresi:

http://www.salihlitso.org.tr/uploaded/dosyalar/YEN%C4%B0NORMALEG%C3%96REBALTIKB%C3%96LGES%C4%B0RAPORU2020.pdf

MİNİOTAİTĖ, G. (2011). Europeanization Tendencies of the Foreign and Security Policy of the Baltic States, *Lithuanian Annual Strategic Report, 9,* (1), 101-119.

SKİLLİNG, D. (2018). *The Baltic Sea Region Economies Report: Progress and Priorities- A 20-year perspective.* Erişim adresi: http://www.bdforum.org/wp-content/uploads/2018/04/TBSREReport2018_210x297_webfinal.pdf

SPURGA, S. (2007). Europenization of Civil Society in The Baltic States: Promotion or Constraint of Democratization? *Viešoji Politika Ir Administravimas, 22,* 57-67. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/309266960_Europeanization_of_Civil_Society_in_the_Baltic_States_Promotion_or_Constraint_of_Democratization